

Dårleg søknad til lærarutdanning. Kvifor?

24.02.24

Av Sigmund Sunnanå

Det kan vera mange årsaker til at altfor få søker lærarutdanning. Dette er eit problem også i andre land. I denne samanhengen vil eg peika på to årsaker: Den eine er korleis skulen i dag er blitt for mange lærarar. Den andre gjeld lærarutdanninga.

Regjeringa har saman med ei rekkje organisasjonar lagt fram ein strategiplan for å få fleire søkjarar til lærarutdanninga. I planen er det mange gode intensjonar og også forslag til konkrete tiltak. At så mange samfunnsinstitusjonar står bak planen, betyr at det etter kvart kan koma fleire konkrete tiltak.

For å få fleire til å søkja lærarutdanning må lærarane sin status og autoritet i klasserommet styrkjast. Lønns- og arbeidsvilkåra for lærarane må også bli betre. Det same gjeld for å få lærarar til å bli verande i yrket.

I Utdanning nr. 4 2023 var det eit oppslag om at det året før var kome inn 20000 meldingar om vald, trugsmål og krenkingar mot tilsette i skular i landets tjue største kommunar. Dette betyr at mange tusen elevar har sett lærarane deira bli utsette for vald og krenkingar utan at lærarane har kunna nytta høveleg reaksjonsmåtar. Slike opplevingar skaper nok inga lyst eller motivasjon til å bli lærarar.

Tidlegare hadde lærarane det meste av «makta» i klasserommet. Nå er ein hamna i den motsette grøfta der elevane har stor «makt». Vi les og høyrer om at lærarar blir slått, bitt, skjelt ut og trua av elevar. Elevar og foreldre kan skjella ut og trakassera ein lærar utan at lov og regelverk legg til rette for reaksjonar frå læraren si side. Til og med irettesetting og rettleiing kan bli oppfatta som krenking og føra til melding til rektor. For ein lærar kan ei slik melding opplevast som eit nederlag og vera ei psykisk påkjenning. Læraren kan missa energi, motivasjon og pågangsmot. Prosessen rundt ei slik sak vil også vera energi- og tidkrevjande. Vi kan ikkje ha det slik at ein lærar gruar seg for å gå på jobb og er engsteleg for å kunna koma til å seia noko i klasserommet som ein elev «føler» som ei krenking.

I tillegg til å gi undervisning må læraren i dag vera psykolog og sosialarbeidar og dessutan ta seg av grunnleggjande oppseding som eigentleg høyrer heimen til. Somme foreldre ser på skulen som ein serviceinstitusjon. Dei kan ha urealistiske forventningar og krav til kva for oppgåver læraren og skulen kan ta seg av. Lærarane må også gjera mange andre ting som har lite med sjølvje undervisningsarbeidet å gjera I Utdanning nr.10. 2023 er det fleire lærarar som fortel om dette.

Lærarane blir også pressa av krevjande kompetansemål i læreplanane og av eit omfattande test- og vurderingssystem. Rapportering og administrative oppgåver tek mykje tid som elles kunne ha blitt brukt til fagleg og pedagogisk oppdatering og førebuing til undervisning.

Læreryrket har dessverre fått ord på seg å vera eit tøft og dårleg betalt yrke. Altfor mange lærarar har opplevd å bli krenka og å stå makteslause i møte med utagerande elevar og kravstore foreldre. Eg har møtt lærarar som seier at dei ikkje vil rå eigne barn eller venners barn til å bli lærarar i dagens skule. Somme seier at dei gjerne ville ha slutta dersom dei fekk ein annan jobb eller kunne blitt førtidspensjonert. Statistikken viser at svært mange med lærarutdanning i dag er i andre yrke.

Framstillinga ovanfor gjeld heldigvis berre ein del av lærarane og skulane i vårt vidstrakte land. Eg trur at fleirtalet av lærarane trivst i arbeidet og har eit godt arbeidsmiljø og positivt forhold til elevar og foreldre. Vi må derfor ikkje tapa av syne at det å vera lærar er eit av dei viktigaste yrka i samfunnet vårt. Det å kunna påverka den faglege og personlege utviklinga til barn og unge er noko av det mest meningsfulle arbeidet ein kan ha. Styresmaktene må derfor leggja til rette for at lærarane kan utføra samfunnsoppdraget sitt. Dei må sikrast eit trygt og godt arbeidsmiljø som skaper motivasjon og trivsel, og kjensle av å bli verdsette for det viktige arbeidet dei gjer.

Lærarutdanninga for grunnskulen

Det årlege Studiebarometeret viser at grunnskulelærarutdanninga igjen er lågast rangert når det gjeld studentane si vurdering av eiga utdanning. Denne rangeringa har vore den same sidan 2016. Det er vanskeleg å forstå at departementet, med skiftande statsrådar, ikkje har teke dette signalet meir på alvor. Studentane etterlyser mellom anna meir og betre praksis. Det kunne til dømes blitt gjort forsøk med alternative opplegg og organisering av utdanninga. Slike forsøk kunne gitt lærarutdanninga auka merksemd og såleis hatt positiv innverknad på rekrutteringa.

Det er grunn til å tru at den nåverande grunnskulelærarutdanninga verkar lite tiltrekkjande på søkjarar. I tillegg til pedagogisk teori og praksis er utdanninga sentrert om få teorifag. Ho startar med at studentane må velja ei omfattande studieeining i norsk eller matematikk. Dette er fag studentane har hatt i 13 år i grunnskule og vidaregåande opplæring. Praktiske og estetiske fag som tidlegare var viktige i denne utdanninga, er det lite av. At ein alt ved søknad om opptak må velja mellom ei utdanning anten for å bli lærar på 1. – 7. eller 5. – 10. klassesteg kan også vera så pass vanskeleg at somme let vera å søkja.

På eit seminar på Stord 9. november 2023 la eg fram ei skisse til eit forsøksopplegg med ei 4-årig obligatorisk lærarutdanning med høve til frivillig påbygging til master for studentar og vidareutdanning for lærarar.

Det første studieåret skal gi ei innføring i arbeidet til ein lærar i dagens skule. Pedagogisk teori og praksis og lover, regelverk og læreplanar for grunnskulen er sentrale studieemne. Det bør også vera plass til ei studieeining i eit praktisk eller estetisk fag. **Heile det andre studieåret** skal studentane vera i ein kommune/ kommunar der dei skal vera i praksis ved ein eller fleire skular. Lærarutdanningsinstitusjonen gjer avtale med ein kommune/kommunar i nærområdet om dette. Studentane kan her få følgja undervisninga til erfarne lærarar, sjølv undervisa på ulike klassesteg og få rettleiing. Saman med lærarar på skulen kan dei også få oppleve starten og slutten på eit skuleår,

vera med på planleggingsdagar, møte med foreldre og hjelpetenester med vidare. Lærarutdanningsinstitusjonen kan gjennom studieåret arrangera faglege og pedagogiske seminar for studentane.

Det tredje og fjerde studieåret skal nyttast til fagstudium. Studentane skal kunna velja einingar på 15, 30 eller 60 poeng og såleis kunne innrette studiet mot undervisning på barnesteget eller ungdomssteget. Ei studieeinjing i norsk og eit praktisk eller estetisk fag bør vera obligatorisk. På www.skolehistorie.no er dette forsøksopplegget presentert meir detaljert.

I 2005 bestemte regjeringa at det skulle stillast krav om karakteren 3 i norsk og matematikk frå vidaregåande opplæring for å kunne bli oppteken til allmennlærarutdanninga. Eg hugsar at det var flinke lærarar i Rogaland som sa at med desse krava hadde dei ikkje kome inn på lærarutdanninga. Krava blei endå meir skjerpa då det blei bestemt at i matematikk skulle kravet vera 4. Desse krava påverka i høg grad talet på studentar i lærarutdanninga, og mange studieplassar ved lærarutdanningsinstitusjonane blei ståande tomme.

Så vidt eg veit, er det ikkje påvist nokon samanheng mellom karakterar i vidaregåande opplæring og dugleik som lærar. Det bør vera lærarutdanningsinstitusjonane som tek standpunkt til om lærarstudentar – helst undervegs i studiet – har dei faglege og personlege kvalifikasjonane som trengst for å bli godkjende som lærarar. Det er vanskeleg å forstå at skiftande regjeringar ikkje har teke bort dei spesielle krava i norsk og matematikk. Sidan det har vore mangel på lærarar, burde det vore meir fornuftig og fylt opp studieplassane ved lærarutdanningsinstitusjonane med studentar som oppfylte dei generelle opptakskrava. Det kunne i alle fall blitt gjort forsøk med ulike opptakskrav.

Forslag om tiltak

Paragraf 9 A i grunnskulelova bør utformast slik at lærarane sin rettstryggleik og deira arbeidsmiljø blir ivareteke.

Lærarar som blir melde for krenking av elevar, bør få juridisk hjelp frå kommunen.

Det bør utarbeidast ein brosjyre der det blir nærare omtala kva forventningar foreldra kan ha til skulen og forventningar skulen kan ha til foreldra.

Lærarutdanningsinstitusjonane bør driva forsøk med profesjonsretta lærarutdanning der praktisk lærararbeid blir styrkt.

Dei spesielle krava til karakterar i norsk og matematikk bør falla bort i samband med stortingsmeldinga om opptakssystemet i høgre utdanning.

Dette er manuset til eit innlegg i Utdanningsnytt 26. februar 2024.